

ahogy Kornis Gyula elnevezte, újabb terhekkel raknák meg.

1. Addig is, míg a magyar nyelv és irodalom tanárainak kiképzését át nem szervezik, írassék meg a *tanárok* számára a magyar nyelv és irodalom pedagógiája úgy, ahogy azt Szántó Lőrinc megírta a polgári iskolai tanárok számára. 2. Szerkesztessék a középiskolai *tanulók* számára olyan leíró nyelvtan, mely bőséges gyakorló-résszel, továbbá a nyelvhelyesség, a nyelvépítés és helyesírás körébe vágó gazdag példatárral van ellátva. Ez a gyakorló-rész és példatár a tanár munkáját is megkönnyítené, akitől nem lehet elvárni, hogy az egyes grammatikai kategóriákra, a nyelvhelyességre és a helyesírásra vonatkozó példákat óráról-órára gyűjtse. Ezt csak a kevés óraszámú dolgozó gyakorlóiskolai tanárok tehetik meg. Nagyon hasznos volna, ha ez a példatár magába foglalná mindazokat a gyakorlati nyelvi kérdéseket, amiket az immár VII. évfolyamába lépő *Magyarosan* folyóiratunk szerkesztői évek folyamán tapasztaltak és felszínre vetettek. Gazdag és értékes anyaguk legalább nem tűnne el oly nyomtalanul. 3. Mindennek előfeltétele pedig az legyen, hogy a magyar órák számát legalább a III. és IV. osztályban sürgősen emeljék fel. Így elérhetjük a magyar nyelv hathatósabb tudósítását.

Ez a feladat most vált időszerűvé, midőn a latin túlsúlyra jutásával megint az a veszély fenyeget, hogy az indógermán nyelvek kategóriáit alkalmazzuk a magyar nyelvre. Egyiket sem taníthatjuk a másik rovására. Nagy mesterünknek, Gombocz Zoltánnak tanítása szerint épen arra kell törekednünk, hogy „mindkét grammatikai rendszer, a finnugor és az indógermán, a maga tisztaságában, egymás mellett, egymással szembeállítva éljen a tanuló tudatában.”⁶ Ma már semmi szükség arra, hogy egy holt nyelv grammatikájából sajátítsuk el a magunkét, túlgyünk a Kazinczyék korán, kik még Salustius epigrammatikus tömörségéből vagy Tacitus zord ragyogásából tanulták a „fentebb stíl”-t. Az ő korukban még lehetett a latin a második anyanyelvünk⁶, mint Beöthy Zsolt állította, ahogyan egész Európa a rómaiaktól tanulta egykor az írást és olvasást. Ma már azonban évszázadok magyar klasszikusai néznek le ránk, az anyanyelv művészei, régiek és maiak, kiknek stílusán anyanyelvünk valamennyi kategóriája eleven vérkeringésben szemléltethető. Ezt ömlesztjük át az új nemzedékbe.

Petróczi István.

Még egyszer: a középiskola szociális neveléséről

(Gyakorlati szociális nevelés.)

Örömmel olvastuk mindannyian, akik a szociális nevelés óriási jelentőségéről meg vagyunk győződve, a *Nevelésügyi Szemle* II. évfolyamának 1. számában azo-

⁶ Gombocz Zoltán: Nyelvtudomány és nyelvtanítás. Magyar Szemle XIII.

kat az értékes, gondolatokban, nemes szándékban bővelkedő írásokat, amelyek minden oldalról igyekeztek megvilágítani a középiskola szociális nevelésének problémakörét.

A kérdés fontossága szerintünk olyan nagy, hogy érdemes vele tovább is foglalkozni, érdemes kifejezést adni azoknak a felvetődő eszméknek, amelyek a cikkek nyomán a témakör egyes részleteivel kapcsolatban talán még tisztázatlanok.

Újból alaposan átolvastuk Zibolen Endre írását. Ami a belső tűz erejét adja: az a mélyen átértézt szociális lelkület. Be kell azonban vallanunk, hogy amidőn a szépen felépített írás végigvezeti az olvasót a szociális nevelés alapelvein, kifejti az erkölcs és a szociális gondolat alapvető párhuzamosságát, elsorolja tantárgyanként a szociális nevelésre alkalmas részleteket, *valami mégis hiányzik*. Ez pedig a közvetlen útmutatás, egyenkénti felsorolása a leggyakoribb antiszociális jelenségeknek és konkrét megadása annak, hogy mit is tegyünk.

Úgy érezzük, hogy amidőn a világértekezlet egyik legvilágosabban megfogalmazott tételében kimondja, hogy a szociális nevelés nem képezheti külön iskolai tantárgy megmerevedő diszciplináját, ugyanakkor átvitt értelemben is *óvakodnunk kell attól a formába merevedéstől*, ami minden iskolai tantárgynak — s magának az iskolának, egészben véve is — veszedelmes kísértése. Vajjon nem gyümölcsözőbb-e a magyar közélet par excellence jelenségének: a túlzott protekcionizmusnak, a szülők gyakran megnyilvánuló majomszeretetének, az osztályszellem sűrűn fellépő társadalmi ranglétra szerinti kasztosodásának, egyes jogosulatlanul különbséget tevő tanári léleknek, kivételezésnek egyenes megnevezése és az ezekre való könyörtelen rámutatás, mint az, hogy Salamon és Markalf példáján keresztül kívánjuk a szociális nevelést megadni?! Attól meg egyenesen óvunk minden tanárt — különösen minden fiatal tanárt! — hogy A falu jegyzője alapján hasonlítsa össze, akár a kellő történelmi távlat kiemelésével, is a 19. századi és mai falusi állapotokat. Vigyázzunk, mert a Zaublehrling példája igazabb, mintsem egyesek gondolnák!

Nem szeretnénk, ha félreérténék megjegyzéseinket. Természetes, hogy minden iskolai tantárgynak, olvasmánynak, történelmi eseménynek megvan a maga kiaknázható szociális csirája. De véleményünk szerint a szociális nevelésnek talán elméletileg kevésbé rendszerezett, de mindenesetre közvetlenebb és alapvetőbb motívumokkal kell kezdenie: a krisztusi irgalmasság — hiszen itt van az igazi szociális gondolat! — és felebaráti szeretet életbe átültetett megvalósításával; bármely kicsiny területen is. Igenis, hisszük és valljuk a világértekezletnek a cserkészlet nagy, szociálisan nevelő erejébe vetett gondolatát és szeintünk ezen a nyomon kell elindulni. Minthogy pedig még a cserkészlet is — ez a legnagyobb ifjúsági szervezet — nem minden középiskolás tanuló számára hozzáférhető alakulat, azért módot kell találni arra, hogy minden iskolai osztályban megvalósítható példákön keresztül nevelhessük tanulóinkat egymás megsegítésére és megbecsülésére. Hogy egyebet ne említsünk, az ifjúsági vöröskereszt csoportok munkája minden részletében alkalmas a szociális gondolat elmélyítésére. Amikor e munka során a tanuló első ízben látja maga előtt spontán szörnyűségében a nyomort, amikor akarva nem akarva meg kell hallania a nincstelenség feljajdulását, bizonyára mélyebb érzelmeket fog benne ébreszteni a lelkiismeret szava, segíteni később lelkületet fog benne felkelteni a közös adománygyűjtés, mint amekkorára a legszebb felépítésű elméleti iskolai óra képes. Példának hoztuk fel az ifjúsági vöröskereszt csoport munkásságát s ezen keresztül kívánjuk érzékeltetni a szociális kérdéssel való aktív foglalkozást, azt a módot, ahogyan gyakorla-

¹Zibolen Endre dr.: Szociális nevelés a középiskolában.

Csapó Jenő (Szekszárd): Szociális nevelés a középiskolában.

tilag a szociális kérdéshez az iskolában nyúlnunk kell, ha kézzelfogható eredményt akarunk elérni.

Más didaktikai egységeknek első mozzanata az érdeklődés felkeltése: *a szociális nevelés terén nem szabad meglegedni a hideg, szájalom nélküli kíváncsisággal*, hanem meleg felebaráti részvétet kell felébreszteni a további munka érdekében. Erre a tanárnak ezer módja van s a módok között igen jól helyet találhat valamely iskolai tantárgy aktuális anyaga is. A jól kiválasztott példán elindulva kell a tanárnak *konkrét területre nézve* kifejtienie, hogy milyen antiszociális helyzet uralkodik ott. Hangsúlyozzuk, hogy konkrét területe legyen a szociális nevelésnek — pl. sokgyermekes családok, beteges iskolásgyermekek, önhibájukon kívül munkanélküliek, betegek — és pedig lehetőleg olyan, amit *a tanulók mindennapi életük során már eddig megláthattak*. Kellő érzelemre hatással felkeltheti minden ügyes pedagógus a gyermekben az erős sajnálkozást. Ezután kell felvetni a kérdést: *elmehetünk-e segítség nélkül ezek mellett a jelenségek mellett?* Erősen ki kell doborodnia annak, hogy *segíteni nem különleges érdem, hanem felebaráti kötelességünk mellett eminens fontosságú nemzeti feladat is* (sorsközösség, a társadalmi osztályok egymásra utaltsága, stb.). Csak mindezek után lehet a tanárnak *pontosan körülvonalazva megjelölni a segítségnek azon módját, amit a tanulók vállalhatnak iskolai életükkel párhuzamosan*. Következik a vezetésre alkalmas tanulókkal a feladat alapos, részletes *megbeszélése, a környezet tanulmányozása, a konkrét szociális feladat megoldása és az eredmények nyilvános felmutatása, belőle a tanulságok leszürése*.

Igyekeztünk röviden összefoglalni, hogyan tartjuk megvalósíthatónak — és hogyan *valósítottuk meg több esetben már* — a gyakorlati szociális nevelés ilyen irányát. A menetből folynak az elvek. Úgy kell felvetni a szociális problémát, hogy a segítségre a középiskola tanulói képesek legyenek, az eredmény nyilvános felmutatásával beszédesen meg kell cáfolni a segítséget gyökerében megfojtó letargikus mondatot: *eh, úgysem tudunk változtatni rajta!* De fontos az eredmény felmutatása abból a szempontból is, hogy ezen az úton tudjuk ránevelni a középiskola tanulóját a társadalmi karitatív egyesületek munkájára is. Célunk itt főleg arra, hogy az így szoktatott tanulók bizonyára meg fogják követelni a társadalom szociális egyesüléseiben is a tiszta számadást, az eredményről való beszámolót s talán így sikerül lassan-lassan kiirtani a meddő, csupán nevében élő vagy éppenséggel a panamázó társadalmi szociális irányú egyesületeket. Ugyanide tartozik annak az elvnek hangsúlyozása is, hogy lehetőleg minél több munkát és minél kevesebb címet, színekurat teremtsünk. *Ne játszunk az iskolában egyesületesdit*, mert ezzel rákapatjuk növendékeinket a cím- és rangkórsgra, másrészt elvonjuk a komoly munkától, hiszen a legtöbb felületes gondolkodású tanuló bizvást megelégszik azzal, hogy „titkár“ vagy „pénztáros“ lett s eszébe sem jut, hogy ezzel együtt kötelességek is járnak. Igyekezzünk a szociális munka során minél több tanulót a segítség munkaterületére fizikai értelemben is eljuttatni; lássanak, hallják meg ők is, ne csak mi, azt a parancsoló hangot, ami a lelkiismeretben ébred, és ami a szociális munkát, a nevelésre hajt!

Befejezésül még csupán egyet. Szilárd meggyőződésünk, hogy annak a középiskolának a szociális nevelése mit sem ér, akármilyen szépen kicirkalmazták a tantárgyak nevelő értékét e tekintetben a tanárok, amely iskolában a tehetsős gyerekek száza között előfordul, hogy jóelőmenetelű diák kényszerül abbahagyni tanulmányait egyedül azért, mert a tandíjat, a füzeteket kifizetni nem képes. Ahol előfordul, hogy a tehetséges, de földhözragadt szegény tanuló lenézésben részesül társaitól, ott szociális nevelésről — *csak beszéltek!*

Dr. Aldobolyi Nagy Miklós.

Népoktatásunk és a jó magyar könyv sorsa*

I. *A legjobb barát.* — A kultúrember életének velejárója a jó könyv. Fejlődő korában a tudatlanság homályát mossa le elméjéről, később pedig nemes anyagot szolgáltat szellemi életének kiépítéséhez. A könyv megenyhít, vigasztal, utat jelöl, példákat állít, hitet kelt, vezet, tanít, szóval: a legteltesebb harmónia hangzatait ütheti meg az emberi lélekben.

A népoktatás munkájának értelme abban csúcsosodik ki, hogy neveltjeinek lelkébe elhinti mindazon javak magvait, melyek életüket szebbé, a közösség szempontjából pedig hasznossá teszik. Hívja fel tehát a gondjaira bizottak figyelmét a jó könyvre is, mert ez a kíváncsi beleilleszkedik az intézmény áldásos munkakörébe.

A jó könyv megismerése és megszeretése nagyjelentőségű dolog, azért nemcsak ötletszerűen, hanem tudatosan kell arra törekedni, hogy a nevelteket szoros viszonyba hozzuk és egész életükre eljegyezzük a jó könyvvel.

II. *A könyv és a magyar nép viszonya.* A kínálkozó adatokból azt szűrtem le, hogy felnőtt, írástudó földmivelő népünknek alig 1%-a az, mely könyvekből is merít szellemi táplálékot. Az egyesületek és hozzáférhető könyvtárak révén kézenforgó könyvek közül szinte kizárólag azoknak van keletjük, amelyek a képzeletet foglalkoztatják. Már a szövevényesebb lelki problémákat boncoló szépirodalom kevesebb érdeklődést kelt. A gazdasági kérdéseket taglaló könyvek kedveltsége pedig majdnem elenyésző.

Általában tapasztalható, hogy csak népiskolát végzett földmivelő magyar ember könyvért pénzt nem ad. Ebben a tekintetben csak az imakönyv (biblia) és naptár kivétel. Különbösen a betű után való vágy kielégül az újságolvasással. A haladottabbak családjuk részére esetleg képeslapot is járatnak. Summázva a dolgot megállapítható, hogy földműves háznál csak elvétve látni olyan könyvet, amit pénzért vettek. A ponyva termékei is minél szűkebb körre szorultak. Ezek helyett mind sűrűbben tűnnek fel a nép között azok az ingyenes propaganda iratok, melyeket egy-egy politikai szervezet, társadalmi, vagy vallásos tömörülés a maga népszerűsítésének szolgálatára kiad. Ezek persze nemcsak nemes magot, hanem konkolyt is hintenek. Mindezekből világos, hogy még nagyon-nagyon messze állunk a dán, finn, vagy akár a német népi könyvkultúrától!

Földmivelő népünknek a könyvekhez való jelenlegi sivár viszonya az alábbi összetevőkből eredt:

1. Bár a népiskolát végzettek olvasási kedve kielégítő, kultúrájuk még nem mélyült annyira, hogy könyvek szerzésére viszonyaikhoz mért

* Dolgozatomban a kitűzött célt azok nézőpontjából vizsgálom, akik a népiskola osztályait elvégezve, egyenesen az életbe lépnek. Társadalmunknak nyilván ez a legkiadósabb rétege: a földmivelő falusi (tanyai) nép. Keretnek a hatosztályú népiskolát és a három évfolyamú továbbképző iskolát vettem.

áldozatot is hozzanak. (Nem csoda, mert a könyvkultusz nálunk még a műveltebb rétegeknél sincs száz éves.)

2. Az olvasási kedvet nagyon serkentő, könnyen hozzáférhető és szakértelemmel kezelt népkönyvtárak Magyarországon majdnem teljesen hiányoznak.

3. A magyar élet egész komplexuma nincs kedvező hatással az öntevékenységre.

4. Végre, — de nem utolsó sorban — a magyar népoktatás *ez-ideig nem használta ki a lehetőségeket arra nézve, hogy a jó könyv megkedveltetése révén, neveltjeinek fokozottabb képzése érdekében céltudatosan cselekedjék.*

Ezzel az utolsó ponttal elértünk oda, ahonnan az is megállapítható, hogy

III. mit tegyen a népiskola a jó magyar könyv megkedveltetése érdekében?

Az 1467/1925. eln. sz. vkm-i rendelettel kiadott népiskolai tanterven érezhető, hogy a jó könyv szeretetére való nevelésnek szükséges voltát nem húzza alá oly mértékben, mint ahogyan ma tenné. A jó magyar könyv tudatos istápolása egészen újkeletű kívánság. Ez persze távolról sem azt jelenti, mintha a tételben kitűzött célunkat a Tanterv nem szolgálná. Igenis ismeri és megjelöli, (az olvasástani célkitűzésében, az önmunkásságra és élethivatásra való neveléséről szóló fejezetekben) de csak elmosódó körvonalakkal. Az alábbi fejtegetések éppen arra töreksenek, hogy a Tanterv kereteit *tartalommal* próbálják kitölteni.

A jó könyv szeretetére való neveléshez a népiskola munkaterületén különösen két ismeretsoport nyújt alkalmat:

a) az *érzelmi világ kiépítését szolgáló tárgyak* (beszéd és értelemgyakorlat, olvasás, földrajz, történelem) és

b) a *foglalkozás tökéletesebb üzésére vezető ismeretek*. (Természeti-gazdasági tárgyak és egészségtan.)

Nyilvánvaló, hogy a jó könyv szeretetére való nevelésnek csak akkor lehet sikere, ha az iskola e téren való tevékenysége is a tanulók értelmi fokához alkalmazkodik. Ezek szerint a népoktatás jelzett törekvésének egész területét négy csoportra tagolhatjuk:

1. I—II. osztály,

2. III—IV. osztály,

3. V—VI. osztály és

4. továbbképző osztályok.

1. Bizonyos, hogy az I—II. osztályú tanulók az ismeretszerzésnek annyira az alsó lépcsőin vannak, hogy itt az általános nevelés mellett a szigorúan vett tanítás-tanulás munkája az uralkodó. Mégis az olvasástani és beszéd-értelemgyakorlatok kapcsán, a gyermek erejéhez mértén lehet alkalmat találni arra, hogy figyelmét a könyv felé fordítva, annak megszeretésére és értékelésére az első indítást nyerve. Az erre való igyekvés középpontja természetesen a tankönyv.

Az I. osztályban, mikor az *írás-olvasási* előgyakorlatok annyira haladtak, hogy a tanulók a könyvet is használni kezdek, iskolai életüknek egy különösen ünnepélyes pillanatához érkeznek. A kitűzött cél ér-

dekében ez a tanítóra nézve olyan kedvező alkalom, amit nem hagyhat kiaknázatlanul. Ennek az eljárásnak főbb vonásait így képzelem: „Ki a legjobb barátod? Ki a jóbarát? Ma eggyel több lesz. Egész éven át mindig veled marad. Segítségedre lesz abban, hogy ügyes gyermek légy. Együtt tanultok olvasni és e közben sok szép mesét és verset is megismersz. A könyv leghatalmasabb segítőnk lelkünk művelésében. Szülőd és tanítód is jótevőd, — szereted-e őket? A könyveidet is szeretned kell. Vigyázz reá, őrizd és tedd el, szép emlékeket fog benned ébreszteni, ha nagy lész.“ A könyv megóvására mindig vissza kell térni, valahányszor a tanulók nemtörődömsége erre alkalmat szolgáltat. Többször bemutatandó annak a példánynak tisztasága, amit a tanító használ.

Ebben az osztályban még *a beszéd- és értelemgyakorlat* nyújthat értékes alkalmat. A gyermek összegyűjtött holmijának tárgyalása kapcsán ismét hosszabb beszélgetés tárgya a könyv. Ekkorára a tanulók könyvük forgatásában haladtak annyira, hogy újabb szempontokkal is hathatunk a könyv megszeretése érdekében. Ezek itt következnek: „Mivel foglalkoztam én, amikor nálam voltál? A szabadon maradt idő jó felhasználása. Az olvasás nemes szórakozás. Más tanítóktól írt könyvből én is tanulok. Te honnét tanultad ezt a szép verset? A könyv ismereteinket gyarapítja. A nemes időtöltés és tudásszerzés legfőbb eszköze.“ Ha a tanító új könyvhöz jut, megmutatja a tanulóknak. Sűrűn érdeklődik az otthoniak könyvhasználatáról olyan gyermektől, akinek családjáról tudja, hogy szívesen olvas. Mivel ezek rendszerint jobb emberek, ezzel is szemlélteti, hogy az értékes egyének mindannyian becsülik a könyvet: Az istentisztelet tárgyalásánál fel kell hívni a figyelmet a nagyobbak imakönyv-használatára. A pap, a kántor, a hívők sokasága mind-mind könyvet használ ima és ének közben. A könyv tehát még Istennel való érintkezésünket is elősegíti.

A *II. osztály* haladottnál *olvasmányi anyaga* már több alkalmat szolgáltat a könyvre való utalásra. Elsősorban azok az olvasmányok használhatók ki, melyek az ember környezetével foglalkozva, új ismeretkörbe viszik a tanulót. Az alföldi gyermek előtt az embert körülvevő állat- és növényvilágból azokat emelem ki, amik látókörén kívül esnek, tehát az erdőt és annak életét. Nem mehetünk oda, hogy lássuk, miből ismerhetjük meg tehát? Vannak olyan jó könyvek, melyekből megismerhető az erdő és világa. — A magyar népmesék és mondák olvasásakor a tanító magával visz egy-egy kötetet és abból felolvas. Rámutat, hogy egész könyvek vannak teles-teli a legszebb mesékkal, mik mind a gyermekek örömeire vannak. „Anyám tyúkjá“, vagy „A mi házunk“ felolvasásakor még kell mutatni Petőfi és Szabolcska kötetét, mint a legszebb versek tárházait. Utal arra a tanító, hogy ő sokszor lapozza ezeket, de a községben is több olyan ház van, ahol szintén megvannak ezek a könyvek és mindenütt az olvasók gyönyörűségére szolgálnak.

A *beszéd- és értelemgyakorlatok* kapcsán, a helység lakóinak foglalkozásához szükséges szerszámok tárgyalásánál is kínálkozik mód rámutatni a könyvre, mint a tanuló legfőbb eszközére. — Gondolza-e a földműves ekéjét, vagy az asztalos gyaluját? A tanuló is becsülje meg és tartsa karban legfőbbet forgatott szerszámát, *a könyvet*. — *Az ember*

lelki gondozásánál ismét előkerül az imakönyv, vagy biblia, amit a nagyobbak a templomban, vagy otthon forgatnak. Az *ember testi és lelki művelésénél* rámutat a tanító arra, hogy pl. a tornaórán megismert új játékot is könyvből tanulta. Nem vagyunk mindnyájan orvosok, az egészség főbb szabályait mégis mindannyian ismerhetjük, mert a hozzáértők leírták ezeket könyvekbe, hogy minél többen olvashassák. — „Tavaly ilyenkor tudtál-e olvasni? Ismerted-e azokat a szép verseket és meséket, miket most ismersz? Mindezekhez a lelki javakhoz a könyv segítségével jutottál.” — Az *erdő növény- és állatvilágának tárgyalásánál* ismét felhívható a gyermek figyelme, hogy azokról is csak a könyv útján hallott. Amit saját szemünkkel nem láthatunk, annak megismerésénél mások könyvbefoglalt leírásaira vagyunk utalva. — Amikor a *község multjáról* beszélünk, helyénvaló, ha a régen történtek forrásául az egykorú könyvekre utalunk. A világháború történetét is feljegyezték és be lehet mutatni olyan könyvet, mely ennek eseményeit örökíti meg. — A könyv tehát a lelki művelődés és tudásszerzés forrása.

Ezen a fokon azt kell megéreztetni a tanulókkal, hogy a *nemes gyönyörködés és ismeretszerzés könyvek nélkül lehetetlen.*

Cél: *vágy keltése a könyvek után és a könyvek értékeltetése.*

2. Ha a könyv szeretetére való nevelés első lépcsőjén sikerült a gyermek figyelmét felkelteni, úgy ezen a fokon már bátran előbbre is mehetünk. — A könyvet a felnőttek nem hangosan olvassák. Eddig a tanuló azonban mindig hangosan olvasott, így szüksége van arra, hogy a *csendes olvasás* megszokásához útbaigazítást kapjon. A *III. osztály* olvasástanátlásánál hárul a tanítóra az a feladat, hogy az auditív tényező kikapcsolásával, vizuális úton való olvasásra képesítse a tanulót. Ezzel az új készséggel aztán alkalmassá válik arra, hogy az érdeklődési körébe vágó könyveket zavartalanul olvashassa. E cél elérésére, az olvasási órák végén, kijelöl a tanító egy-egy rövid olvasmányt, hogy azt a tanulók magukban olvassák el. Figyelmeztetni kell őket arra, hogy addig ne menjenek tovább, míg az olvasottakat tökéletesen meg nem értették. A feladat befejeztével adjanak számot az olvasott darab tartalmáról. Miután ez a munka többször ismétlődött és a tanulók egy-két oldal terjedelmű könnyebb szöveget is képesek csendes olvasás útján magukévá tenni, akkor kaphatják kezükbe az iskola részéről az első olvasnivaló könyvet. Ez éppen olyan komoly állomása a jó könyv szeretetére való nevelésnek, mint mikor az I. osztályú tanulók megismerkednek ábécés könyvükkel. A tanulók eddig a ránevelés folytán vágytak a könyv után, mint a tudásszerzés és nemes időöltés forrásait értékelték azt és most valóban a kezükbe kerül. Alkalmassnak látszik, hogy az ifjúsági könyvtárból az első olvasnivalót ennek az osztálynak növendékei a karácsonyi szünetre kapják. Ezt azonban úgy készítsük elő, hogy a gyermek lelkében élménnyé mélyüljön és minden III. osztályú tanuló a szent ünnepek kapcsán ezzel méltóan megajándékozottnak érezze magát az iskola részéről. — A könyv külsejének megóvására új szempontok bekapcsolásával most is figyelmeztetni kell a tanulókat. Ekkor már ne csak érezze a gyermek, hogy a könyv iránt hálával és szeretettel tartozik, hanem azt is, hogy annak kútfejből mások is akarnak meríteni és ha megrongálja, vagy éppen

elpusztítja, bizonyos ismeretszerzési, vagy szórakozási alkalomtól foszt meg másokat. A legközelebbi olvasási, vagy beszéd- és értelemgyakorlati órán nem kell sajnálni az időt arra, hogy a tanulók beszámoljanak olvasási élményeikről. A vállalkozók között lehet kisebb versenyt is rendezni, hogy ki tud szebb mesét mondani az olvasott könyvből? Karácsony és húsvét között havonként nyíljk mód arra, hogy az ifjúsági könyvtár szekrényei kitáruljanak a növendékek előtt. A tanító pedig minden esetben szakítson arra időt, hogy a gyermek olvalmányai felől érdeklődjék, miáltal azt buzgóbb elmélyedésre és szerzett új készségének kimutathatása révén pedig nagyobb olvasási kedvre serkenti. Fontos, hogy az ifjúsági könyvtár kellő számban rendelkezék olyan darabokkal, mik az *osztály tanulmányi és eszmeköréhez simulnak*. Így legyenek elsősorban magyar népmese-, népmonda- és hősmonda kötetek, de ne hiányozzanak a magyar népéletből, vagy a tanulók korának megfelelő gyermeki életből merített történetek sem. Ma d egészsítsék ki a gyűjteményt a beszéd- és értelemgyakorlati anyag elmélyítésére alkalmas művek is. Ezen a fokon főleg a dűserejű képzelet táplálása útján lehet és kell a gyermeket a könyvhöz kapcsolni. Magától érthető, hogy az ismeretek mélyítésére szolgáló könyvek előadása csakis könnyed lehet. Ezek azonban még így is ritkán adagolhatók, mert erőszakolva, a kívánttal éppen ellenkező hatást válthatnak ki.

A IV. osztályban követett eljárás szerves folytatása legyen az előbbinek. Itt az olvasási kör újabb ismeretek bekapcsolódása révén tetemesen bővül. Nyilvánvaló tehát, hogy a könyvre utaló alkalmaknak is lépést kell azzal tartaniok. A beszéd- és értelemgyakorlat anyagát a nemzeti történet főbb eseményei teszik változatossá, a földrajz révén pedig népünk életének színtere válik ismerőssé a tanulók előtt. A jó könyv érdekében így már az olvasási órákkal együtt három nagyszerű alkalmat lehet kamatoztatni. Ebben az osztályban havonta kell módot nyújtani arra, hogy a tanuló az ifjúsági könyvtárból olvasnivalókat kapjon. Ézekről pedig akármilyen röviden, de mindig számoljon be. Ha pl. a falu életét tárgyaló *szépirodalmi könyvet* olvasott a tanuló, a vonatkozó olvasmány tárgyalása közben adjon számot élményeiről. *Történelmi vonatkozású könyvet* olvasó tanuló a beszéd- és értelemgyakorlati órán számoljon be benyomásairól. Engedjük bővebben elmondani azt az eseményt, körülményesebben jellemezni azt a hőst, amelyről, vagy akiről csak ő tud itt részleteket. Az ilyen alkalmak rendszeren felgyujtják a gyermeki képzeletet és új, tartalós élményeket szűlnék. A neki való *földrajzi művet* olvasó tanuló a földrajzórán, a vonatkozó lecke tárgyalása közben mutassa be, hogy mit őrzött meg magánolvasmányából. — Ebben az osztályban a beszéd- és értelemgyakorlat *gazdasági anyaga* már olyan kérdéseket taglál, melyek a tanulók gazdasági képzésének alapjául szolgálhatnak. Természetes tehát, hogy ilyen tárgyú olvasnivalót is kapjon a tanuló az ifjúsági könyvtárból. Persze, alkalom adtán erről is be kell számolnia. E közben fogja észrevenni, hogy nincs a világon olyan foglalkozás, amit egyszer és mindenkorra tökéletesen el lehet sajátítani. Minden halad. Így aki érvényesülni akar, annak foglalkozással együtt kell haladnia. Ez az igazság éppen úgy áll a cipőkészítésre, mint a földművelésre. Az

újabb ismeretek forrása pedig a tapasztalaton kívül a *könyv*.

Lényeges, hogy a tanító lehetőleg minél többször kérje számon a magánolvasmányokat. A tanulók becsvágyának bekapcsolása ebben az esetben is gyarapítani fogja az eredményt.

Az olvasnivaló könyveket mindig a tanító maga ossza ki, ügyelve arra, hogy a képzeletet foglalkoztató és az érzelmi világ fejlesztését szolgáló kötetek mellett a jövőendő foglalkozás üzéséhez alapot adó művek is a tanulók kezébe jussanak. — A szabad könyvválasztásnak itt még csak kivételképp legyen helye.

Ezen a fokon világosan lássa a tanuló azt, hogy *lelki világa megnyit gazdagodott és így értéke mennyit nőtt az olvasott könyvek révén,*

Cél: *a felébredt olvasási vágy tudatos táplálása, egyelőre inkább az érzelmi világ szempontjából.*

3. Törekvésünk harmadik fokán, az *V. és VI. osztályban* végzendő munka szempontjai azonosíthatók. Ugyanis akik ezekbe az osztályokba járnak, azok nagyrészt az ősfoglalkozás üzése mellett maradnak. Azonkívül nem minden tanuló végzi el a VI. osztályt, mert nagy százalék már az V. osztály után betölti az iskolaköteles kort.

Számbavéve a növendékek viszonylagos fejlettségét, a jó könyv megszeretése érdekében itt tehetünk legtöbbet.

Mivel a csendes olvasás megszokása nem könnyű dolog, vizsoni a magánolvasmány megértésének első feltétele, eleinte még itt is gyakoroltatni kell az olvasókönyv darabjain.

a) *A lelki világ kiépítését* szolgáló olvasmányoknál a megértés tekintetében fontos, hogy a tanulók az olvasottak alap gondolatának felismerésére és a bennük rejlő költői szépségek élvezésére képesekké váljanak. Természetes, hogy erre az olvasókönyv megfelelő darabjainak felhasználásával kell törekedni. Az efféle olvasmányoknál mindig ki kell emelni a költői szépséget, ami sohasem más, mint milliók szívében égő érzelmek igaz és művészi kifejezése. Ha ezeknek a szempontoknak érvényesítését megszokták a tanulók, a magánolvasmányról való beszámoláskor is alkalmazzák majd azokat. A tanító érdeklődését a gyermek elmélyedő olvasással fogja viszonzni.

b) *A természeti-gazdasági és egészségtani* magánolvasmányok kezelése ugyanilyen szempont szerint végzendő. Itt a *szépség helyett a hasznosságot*, a nemes élvezet helyett a szükséges ismeretek fokozását kell hangsúlyozni. Az ilyenfajta olvasmányokról is a vonatkozó tanulmányi keretben adjon számót a tanuló. A mennyiség tekintetében figyelembe kell venni annak a gazdasági, illetve társadalmi rétegnek életfeltételeit, melynek számára a tanulók zöme nevelődik. Igaz, hogy elvileg nyitva áll az egész világ a legkisebb parasztyerek előtt is, de általában mégis a helyi viszonyok döntik el a tanulók nagy többségének életvonalát. Mivel a magyar népiskola — nagyon helyesen — hangsúlyozott földműves-gazdasági színezetet mutat, jól teszi a tanító, ha ezt az irányt a tanulók magánolvasmányainak terén is figyelembe veszi. A leánytanulóknál pedig kellő tér biztosítandó a háztartási és egészségi magánolvasmányok számára.

Ezekből következik, hogy a magánolvasmányok számából ezen a

fokon kb. *egyharmadrész* essék a jövődő foglalkozás körébe és *kétharmadrész* azokra, mik a kedély művelése révén gazdagítják a tanulók lelki kincstárát. Helyénvalónak látszik, hogy az V. és VI. osztály tanulói karácsony és húsvét között kéthetenként, az iskolai év többi részében pedig havonként kapjanak könyvet az ifjúsági könyvtárból. A magánolvasmányok illetén adagolása egyrészt a földmives-tanulók életviszonyaihoz simul, másrészt kellő időt enged az egyéb tennivalók elvégzésére. Ezzel kapcsolatban tisztázandó volna még, hogy a magánolvasmányok megválasztása terén milyen mértékű szabadságot élvezzen a tanuló? Az kétségtelen, hogy a 11—12 éves gyermekben már jelentkezhetik bizonyos fokú adottság. Nem lehet az, hogy az iskola a gyermeki lélek értékes csíráit elnyomja, bármely irányban is törjenek azok. Ezért az ifjúsági könyvek igénylésénél *elvileg szabadság uralkodjék*. A tanító inkább csak a jóakaró tanácsadó szerepére szorítkozzék.

Még szólnom kell bizonyos szempontokról, melyeknek ezen a fokon érvényesülniök kell. Nem külön tanítás alakjában, hanem alkalmyszerűen, de egész év folyamán állandóan.

a) *A könyvek jelentősége és pártolása*. A tanító példákra hivatkozzék. Az üresen maradt időt hogyan tölthetjük el legjobban? Akik könyvek társaságában vannak, azok nem vágnak alacsony szórakozások után: Ha bánat nyomja az embert, mi feledtetheti el azt legkönnyebben? Hogyan ismerhetünk meg más vidéket, más viszonyokat? Szép dolog ám; ha valaki járatos a nyomtatott betűk országában, mert embertársai megbecsülik. Ha a foglalkozás tökéletes üzéséről van szó, megint a könyvre kell mutatni. A tanító is minden két hétben olvassa a Néptanítók Lapját, hát még a könyvek, miket eljárásának tökéletesítésére forgat! Ugyanígy tesz a pap, a jegyző, az orvos is. X gazda kezében is sokszor látni könyvet, hol műtrágyázásról, hol a gyümölcsfa ápolásáról olvas, ami meg is látszik gazdaságán. Bizony nagyon rossz volna, ha foglalkozásunkba vágó új dolgokat magunknak kellene kitalálnunk. Arra valók a jó könyvek, hogy ezekből, mint valami közös forrásból mindenki meríthessen.

A könyvnek nemcsak az egyénre nézve van jelentősége, hanem a nemzetre is. A közös töről sarjadzott nép legerősebb egybeforrasztója a közös nyelv, mely a nemzeti irodalomban virágozik. Az irodalom tiszta tükre egy nemzet belső értékének. Az irodalom szárnyain repülő nemzeti lélek előtt a legjobban elzárt határ sem akadály, mert annak útját nem lehet fegyverrel meggátolni. Át is kel mindennap a szégyenhatáron és végzi a maga összetartó munkáját. Tehát a magyar könyvek lapjain sorakozó ólomkatonák serege ma az az erő, mely elszakított testvéreinket mihozzánk tereli és kitartásra buzdítja. Amikor a tanulók előtt tisztán áll, hogy mind az egyén, mind a nemzet nézőpontjából milyen óriási értéket képviselnek a könyvek, essék szó azok *pártolásáról* is. Ha a tanuló olvasási kedve felébredt, akkor lehet benne vágyat ébreszteni arra, hogy alkalmadtán igyekezzen viszonyaihoz képest tulajdonává tenni azokat. Hivatkozzék a tanító a maga eljárására, hogy a foglalkozásának gyakorlását előmozdító könyveket ő is megveszi. Mutassa meg alkalmilag gyűjteményét is. Hívja fel a figyelmet arra a tiszta öröme,

amit egy új könyv megszerzése okoz és utaljon mindazok példájára, akik könyvet szoktak venni. Ezeknek éppen oly életszükséglet a könyv, mint a kenyér. Mivel minden óhajtott könyvet nem vehetünk meg, arra szolgálnak a könyvtárak, hogy kölcsönadjanak ilyeneket.

b) *Jó könyv, rossz könyv.* A célbavett munkának ezen a fokon elérkeztünk a jó könyv szeretetére való nevelés legjelentősebb területére. Az első lépcsőkön, melyeken a könyv után való vágyakozást akarja felkelteni az iskola, a jó és rossz könyv emlegetésével csak zavarnók a fogalmakat. Amíg a gyermeket csak a homályos vágy, vagy csak a felajzott képzelet hajtja a könyv felé, addig nem is tud határozott különbséget tenni a jó és rossz könyv között. E mellett erkölcsi fejlettsége sem olyan fokú, hogy az olvasnivalók szabad választását rábízhatnók. Azonban a harmadik fokon is túloznók az iskola erejéért akkor, ha azt hinnők, hogy a jó és rossz könyv határozott megkülönböztetésére tudja képesíteni neveltjeit. Nem. M: g kell elégednie azzal, hogy eddigi nevelőhatásaira támaszkodva, a sokszoros utalás révén, bizonyos *jó irányba* állítsa be a tanulók érdeklődését. Jegyeztessük meg, hogy mindazok a könyvek, mik a jó erkölcs ellen vétének, vagy éket vernek a nemzet rétegei közé, továbbá kicsinylő, vagy gúnyos hangon beszélnek olyan dolgokról, mik mások előtt tisztelet tárgyai, azok rossz könyvek. Ezeket kerülni kell, mint a káromkodó embert. Halljanak a tanulók az *idegen könyvekről* is, melyek legyenek othonukban még olyan jók, *magyar embernek a magyar könyvek sokkal jobbak.* Idegen észjárással, idegen szükségletek kielégítésére íródtak, tehát éppen olyanok a magyar lélek számára mint a magyar gyomornak az osztriga.

c) *Jutalom- és ajándékkönyvek.* Nagyon előmozdítaná a jó könyv szeretetére való nevelést, ha a tanulók jutalmazását, vagy megajándékozását az illetékesek minden esetben könyvek útján eszközölnék. Kétségtelen, hogy ez effajta, ünnepélyes keretek közt történő elismerés fokozza a tanuló ambícióját és e mellett a könyvre is felhívja figyelmét. A szülői értekezleteken ajánlja a tanító a szülők figyelmébe a jó könyveket, mint a legszebb ajándékot. Ha a szülő látja, hogy ezen az úton milyen örömet okozott gyermekének, bizonyára máskor biztatás nélkül is ezt a módot fogja választani.

Ezen a fokon követett eljárás célja: lássa be a tanuló, hogy *az olvasás a legnemesebb szórakozás és hogy a foglalkozásbeli tökéletesedés csakis a megfelelő könyvek útján lehetséges, végül, hogy a jó könyv megszerzésére érdemes pénzét áldozni.*

4. *A népiskola továbbképző fokon* a jó könyv szeretetére való nevelés szempontjai ugyanazok, mint az V. és VI. osztályban. Az itt nyújtott indítások mellett fel kell hívni a tanulók figyelmét a társadalmi és gazdasági szervezkedés óriási jelentőségére, mely egyéb fontos tekintetek mellett a tagoknak könyvek útján való művelésére is alkalmat szolgált nyújtani. Lehetőleg álljon rendelkezésre már az iskolában egy gazdasági szaklap, hogy a tanulók ezen keresztül szokják meg a magyar mezőgazdasági élet és újabb hivatásbeli eljárások figyelemmel kísérését. A leánytanulóknál ugyanezt a szerepet töltheti be az „Egészség“, vagy a Stefánia közlönye. Jussanak el a tanulók a helyi népkönyvtárba is

Iskolai munkájuk alatt pedig adjanak számot az innét kölcsönkapott olvasmányaikról. Különben ezen a fokon a téli szorgalmi idő alatt kéthetenként, *teljes szabadsággal* vegyék igénybe a tanulók az ifjúsági könyvtárt.

A kitűzött cél megvalósítását szolgáló gondolataim láncának végére értem. És most kérdezem, tud-e csakugyan a népiskola a jó könyvek szeretetére nevelni? Nyugodtan mondhatom: *igen*.

Dolgozatom szerkesztése közben kettős cél lebegett szemem előtt:

1. *olvasótábort nevelni a jó magyar könyvek számára és*

2. *a jó magyar könyvben rejlő értékek felhasználásával emelni nemzeti kultúránkat.*

Világos, hogy e kettős cél megközelítéséhez egyedül a népiskolának igyekezete — kevés. A kívánt eredmény csak a hivatott tényezők egyirányú törekvéséből születhetik. (Megfelelő ifjúsági- és népkönyvtárak állítása, a selejtes külföldi irodalom importjának megnehezítése, a szennyirodalom lehetetlenítése, az utódállamokba irányuló könyvforgalmunk biztosítása, stb.)

A leglényegesebb kezdeti kívánalom ebben a tekintetben az, hogy a népiskolában működő nevelői rend legyen tisztában a könyv roppant hatóerejével és eljárása során erről sohasem feledkezézzék meg!

Mindezekből lesűrhető, hogy a jó magyar könyv minél szélesebb körű megszerettetése nemcsak kulturális, hanem *nemzeti kívánalom is, azonos jelentőségű a magyar művelődés és gondolatközösség óhajtott kifejlesztésének lehetőségével.*

Kelemen Ferenc.

A százéves óvónőképzés*

Mikor gróf Brunswick Teréz az angyalkertjét 1828. június 1-én megnyitotta, a kisededóvás eszméjét azzal is igyekezett terjeszteni, hogy angyalkertjébe meghívta a társadalom legmagasabb köreit és polgári elemeit, s buzdította őket kisededóvodák felállítására. Buzgalmát siker kísérte, a kisededóvó intézetek hamarosan szaporodtak, nemcsak Budapesten, hanem vidéken is. Ezeket az intézeteket vagy magánosok tartották fenn, vagy nyilvános adakozások, festmények, kézimunkák, és más ajándékok sorsolásából, vagy eladogatásából fedezték a kiadásokat. Az

* Tolna község lakossága 1937 október hó 7-én ünnepelte az óvónőképzők és a magyar óvónők bekapcsolódásával 100 éves évfordulóját annak a nagy kultúreseménynek, hogy a kisededóvó-intézeteket Magyarországon Terjesztő Egyesület 1837. október 7-én megnyitotta Tolnán a legelső magyar kisededóvóképző-intézetet gróf Festetics Leó adományából. Ugyanakkor a Dél-Dunántúli Óvókör díszközgyűlés keretében emlékezett meg a 100 éves évfordulóról és az áldozatkész gróf Festeticsről. A Kisededóvóképző Országos Egyesülete pedig október 17-én leplezte le Gróf Festetics Leó emléktábláját a tolnai óvóképző egyenes leszármazott jogutódja, a budapesti állami óvónőképző-intézetben.